

//науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки». – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2019. – Вип.39. – 121с. С.110-118 (Index Copernicus, Google Scholar)

Марія ПЕНТИЛЮК

Ірина ГАЙДАЄНКО

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ У НАВЧАННІ МОРФОЛОГІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті порушено проблему навчання морфології в основній школі на функційно-стилістичних засадах. З'ясовано його сутність, визначено теоретичні основи: поняття функції мовних одиниць, їх уживання в стилістично диференційованих текстах. На матеріалі шкільного курсу морфології акцентовано на необхідності застосування функційно-стилістичного підходу до вивчення мовних одиниць, що забезпечить комунікативну компетентність учнів, зумовить цілісне уявлення про мову і мовлення як основу формування мовної особистості.

Ключові слова: *функційно-стилістична спрямованість, функційно-стилістичні засади, функціонування мовних одиниць, стиль мовлення, стилістичні засоби морфології, стилістично забарвлені мовні одиниці.*

Відповідно до концепцій та Державного стандарту мовної освіти України, чинних програм з української мови пріоритетною є мовленнєва підготовка школярів на комунікативній основі, спрямована на вироблення вмій і навичок змістовно, граматично правильно, логічно й виразно висловлювати думки в усній і писемній формах. Нові вимоги націлюють на вивчення української мови у функційному аспекті, тобто для оволодіння мовою як засобом спілкування недостатньо засвоїти лише формальну сторону мовних явищ – систему граматичних категорій і форм, але й доречно використовувати їх у мовленні й забезпечити формування комунікативної компетентності.

Навчання мови передбачає набуття знань про одиниці мови, що виступають як типові, абстраговані від мовленнєвих трансформацій зразки, моделі, за якими утворюються конкретні мовні одиниці, визначаються стилістичні їх можливості про історію та закони розвитку. Мовленнєвий підхід будується на практичному застосуванні граматичних правил, мовних зразків з різними комунікативними, виражальними й пізнавальними цілями. Необхідною й

важливою умовою формування грамотного й виразного мовлення є засвоєння не тільки орфоепічних, лексичних і граматичних норм, але й виражально-зображувальних можливостей мовних одиниць усіх рівнів, аналіз взаємозамінюваних граматичних форм і конструкцій, з'ясування додаткових семантичних відтінків, що зумовлює вивчення шкільного курсу мови, зокрема морфології, у функційно-стилістичному аспекті.

З огляду на це функційно-стилістична спрямованість навчання української мови передбачає розгляд функціонування одиниць мовної системи на фонетичному, лексико-фразеологічному, граматичному рівнях з урахуванням типу, жанру, стилю мовлення, практичного застосування набутих знань і вмінь, що забезпечує комунікативну компетентність учнів.

Цей підхід (функційно-стилістичний) висвітлено в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (О. Бондарко, А. Загнітко, Г. Золотова, В. Капінос, А. Коваль, Л. Мамчур, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Л. Паламар та ін.) реалізується в шкільних програмах. Зокрема, на нашу думку [12], він повинен лежати в основі навчального курсу рідної мови, метою якого є, як відомо, практичне оволодіння мовленням. А це означає, що всі мовні факти треба вивчати в аспекті їхнього функціонування в мові. Функційно-стилістичний підхід до мовних явищ сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання лексикології, граматики і впливає із системних відношень «мова – мовлення». Школярі повинні усвідомити, що мова – єдина для всіх її носіїв сукупність комунікативних засобів, що використовуються як знаряддя спілкування, а мовлення – це «мова в дії», наслідок вираження тими чи іншими мовними засобами конкретних думок, почуттів [12, с.57]. Таке трактування означеного підходу свідчить про взаємозв'язок мови, мовлення в мовленнєвій діяльності, що є визначальними поняттями мовної освіти.

Метою пропонованої статті є обґрунтування поняття «функційно-стилістичний аспект», з'ясування його теоретичних основ шляхом проектування на загально-філософську площину через відповідні лінгвістичні, психологічні, лінгводидактичні та окремі методичні категорії.

Ураховуючи, що поняття «аспект» і «підхід» часто трактуються як взаємозамінні, вважаємо за необхідне уточнити їх значення. Аспект розглядаємо як загальний напрям у навчанні мови, а «підхід» – як спосіб реалізації цього напрямку.

До вивчення морфології у функційно-стилістичному аспекті важливо визначити лінгвістичні основи – установити зміст і обсяг мовного матеріалу, що забезпечить ознайомлення школярів з лексико-граматичними категоріями частин мови, які

характеризуються різним стилістичним функціонуванням, із стилістичними якостями цілого тексту й окремих його частин, що є підґрунтям формування комунікативних умінь і навичок учнів основної школи. Тому почнемо з розкриття поняття «функційно-стилістичні засади», пов'язаного насамперед з опису практичного призначення слова – центральної мовної одиниці – і тексту – одиниці комунікації, де слово виявляє всі свої функційні можливості. В українську лінгводидактику ми ввели цей термін ще на початку 70-х років минулого століття.

Для з'ясування засадничого поняття стилістики спираємося на такі дефініції, як *функційний аспект мови, функційна граматики, методологія функціонування морфологічних одиниць, стилістика, стиль, функційний стиль*, а також тісно пов'язані з ними *текстові зв'язки і семантико-синтаксичні відношення*.

Функційний аспект мови знайшов відбиття в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників (Ш. Баллі, І. Бодуен де Куртене, Ф. Буслаєв, В. фон Гумбольдт, Є. Курилович, В. Матезіус, О. Пешковський, О. Потебня, О. Шахматов, Р. Якобсон та ін.), які ще в XIX – на початку XX століття усвідомили необхідність вивчення мови в її конкретній реалізації – мовленні, що визначило появу в лінгвістиці функційного напрямку.

Серед різноманітності течій і шкіл функційного напрямку особливо виділяється концепція Празького лінгвістичного гуртка, спрямована на висвітлення функційної різноманітності мовних одиниць у різних ситуаціях мовлення, на дослідження функційної природи глибинних і поверхневих структур мови (Ф. Данеш, Й. Вахек, Е. Гіачова), французького функціоналізму, зорієнтована на опис варіативності функцій різних граматичних одиниць у мовленні, аналіз мовної дійсності в її природному, «необробленому», маргінальному вигляді (Ш. Баллі, А. Мартіне, М. Мамудян); англійського напрямку функційної лінгвістики, що досліджує ситуаційну та соціальну адаптацію мовних одиниць стосовно середовища й мовної особистості (Дж. Фьорс, М. Хроллідей, Х. Батлер, У. Адлер та ін.).

Мова цікавить учених як діяльний механізм, кожний елемент якого виконує певну функцію, завдання і пов'язаний з іншими складниками системи. На думку Ф. Бацевича, з функційного погляду мова розглядається як інструмент, який використовується людьми з метою спілкування [2, с.110].

Прагнення досліджувати мову в її конкретній реалізації визначило появу в межах функційної лінгвістики напрямку, що активно розвивається, – функційної граматики. Новий напрям у мовознавстві зумовив низку понять і термінів. Так, у сучасній лінгвістиці функційною називають граматику, «орієнтовану на вивчення й опис закономірностей

функціювання граматичних одиниць у взаємодії з елементами різних мовних рівнів, що беруть участь у передачі смислу висловлювання і передбачають можливість аналізу не тільки від форми до значення (від засобів до функцій), але й від значення до форми (від функції до засобів)» [3, с.5]. Саме в процесі функціювання розвиваються і збагачуються функції мовних одиниць, їхні системні відношення, формується «механізм пристосування» цих одиниць до потреб мовленнєвої ситуації. З іншого боку, мовні одиниці функціують у тексті, тому вивчення їх функційних можливостей дає змогу глибше пізнати природу тексту.

Сучасні лінгвісти Ф. Бацевич, І. Вихованець, П. Дудик, А. Загнітко, Г. Золотова акцентують увагу на проблемі розрізнення функцій мови загалом і функцій одиниць мовних рівнів зокрема. Науковці вважають, що саме на основі функцій мови можна виокремити функції мовних одиниць, у тому числі граматичних.

У граматичній теорії поняття функції має вузьке й широке розуміння. В одних випадках функція мислиться як системне значення мовної норми, а в інших вона виступає показником позамовного комунікативного завдання певної морфологічної форми. Пояснюється це тим, що функція або протиставляється семантиці граматичної одиниці, або ж охоплює її. Окремі лінгвісти, розглядаючи функцію в триаді «мовна одиниця – функція – отримуваний результат», під цим поняттям мають на увазі призначення конкретної мовної одиниці для досягнення певного результату, тобто «як відношення, що пов'язує мовну одиницю й отримуваний її вживанням результат» [1, с.79].

У граматиці досить часто протиставляють функційне семантичному в структурі граматичних одиниць. тоді функція розглядається як член певної триади, у якій вона займає середнє або останнє місце.

Спираючись на погляди вчених-мовознавців, приймаємо думку, що значення і функція взаємопов'язані. Отже, функційно-стилістичні засади опрацювання морфології в основній школі пов'язані насамперед із вивченням мовних одиниць – від «значення» до «форми» та «функції». Такий системно-інтегративний погляд формує цілісну модель мовної системи, що спирається на багаторівневу ієрархічну структуру мови, але йде від змісту до способів її вираження й далі – до їх функцій у мовленні (у тексті певного стилю).

Паралельно з поняттям «функція» вчені послуговуються термінами «призначення конкретної мовної одиниці» (О. Ахманова), «спосіб поведінки об'єкта» (Г. Золотова), «завдання мовного знака» (О. Бондарко), «роль мовного засобу» (Н. Слюсарєва), «властивість елемента» (А. Загнітко).

Функція є динамічною характеристикою значення слова, способом його існування і функціонування на більш високих рівнях, якими для морфології є речення, текст і стиль.

Діяльнісний характер функції зумовлює інтегрованість, комплексність дослідження мовних явищ, оскільки «мова і дії» передбачає сукупність чинників широкого діапазону (психологічних, ментальних, прагматичних тощо). Така інтегрованість, на думку О. Селіванової, можлива лише за об'єктивної методики, аналізу, першоосновою якої став функціоналізм у вузькому розумінні як функційний підхід. [15, с.89].

Основні властивості мовних одиниць виявляються в мовленні, де їхні функції розгортаються й реалізуються як досягнута мета. Тому варто розмежовувати поняття «функція» і «функціонування», визначити їх відношення до системи мови й мовленнєвої діяльності.

На думку філософів, слово «функціонування», по-перше, уживається тоді, коли йдеться про виконувану роль, призначення одиниці мови в системі або властиві саме їй (як одиниці мови) мету й характер репродукування в мовленні. Це, по-друге, коли йдеться про послуговування мовними одиницями в процесі реального спілкування, проте увага мовця зосереджена не на безпосередньому вживанні, а на тих результатах (як правило, змінах, розвитку), що під впливом живого застосування виникають у мові [17].

У третьому випадку досліджується функціонування мови як таке. Основним предметом осмислення в цьому випадку є носії мови в їх ставленні до неї.

Існує й четвертий аспект. Відповідно до нього функційна лінгвістика, що генетично сягає Празької лінгвістичної школи, послідовно вивчає різновиди мовлення, зосереджуючи увагу на закономірностях функціонування мови в різних сферах спілкування.

Щодо поняття «функціонування мовних одиниць», то його мовознавці визначають як процес актуалізації і взаємодії в мовленні одиниць, класів і категорій тієї мовної системи, якою володіє кожен член певного мовного колективу. О. Бондарко, зокрема, у саме поняття «функціонування мовних одиниць» включає: 1) вибір мовцем засобів, необхідних для передачі смислу висловлювання, що передбачає можливість відбору того засобу, який найбільшою мірою відповідає задуму мовця; 2) взаємодію структур і функцій одиниць, що належать до різних аспектів і рівнів системи мови; 3) заміну функцій-потенцій на функції, що виступають як досягнуті цілі [3]. Сферою функціонування мовних одиниць є цілісний текст.

Ми розглядаємо функцію і функціонування морфологічних одиниць як взаємозумовлені мету і засіб: функція формується в результаті функціонування, а функціонування, своєю чергою,

забезпечується функцією, тобто функціонування морфологічної одиниці розуміємо не просто як значення, функцію, роль лінгвоодиниці в системі мови, а як призначення, використання мовної одиниці у висловлюванні, організації, взаємодії та реалізації в комунікативному акті залежно від мети висловлювання, намірів мовця.

Робота над мовленням проводиться на матеріалі тексту як одиниці й засобу розвитку мовлення, оскільки текст є центральною комунікативною одиницею, що має стилетвірний характер, забезпечує ефективне засвоєння мовних явищ, наочно показуючи їх функціонування. Систематична робота над текстом посідає провідне місце на уроках української мови в основній школі. Саме в тексті найповніше розкривається своєрідність граматичної будови мови, семантика слова, його сполучуваність з іншими словами, найточніше виявляється різноманітність форм і засобів зв'язку.

Текст являє собою складну структуру різних за своїми якостями й властивостями елементів. Найголовнішими й найбільш загальними для структури тексту є категорія змісту і форми. Зміст – матеріал дійсності, використаний для розкриття теми. Форма тексту включає два співвідносні поняття – композицію і мову.

Тексти, на думку М. Кожиної, у більшості випадків творяться в руслі того чи іншого функційного стилю і спираються на вмотивовану вибірковість у використанні мовленнєвих форм, домінувальних видів інформації, характеру її організації. Текст – це матеріал, звідки добувається стиль і в ньому ж він реалізується. При цьому стилістичними вважаються ті «властивості організації тексту, що ставлять і досягають мети, доцільності, виразності, ефективності висловлювання відповідно до комплексу його екстралінгвістичних основ, укладаючи зміст» [8, с.20].

Кожний текст – індивідуальне явище. Він створюється окремим мовцем, з певною метою, у конкретній ситуації. В окремих текстах художньої літератури індивідуальність мовця виявляється суттєво, у науковому мовленні майже непомітна, а в ділових паперах зовсім відсутня. Семантичні, граматичні, композиційні характеристики тексту тісно пов'язані з його особливостями, зокрема з функційно-стильовим призначенням, використанням мовних засобів, логікоструктурованою завершеністю. До основних ознак тексту належить функційно-стильова орієнтація, що відзначається своєрідними стилістичними якостями, індивідуальністю автора, ідейним задумом тощо.

Ці загальні ознаки текстів мають абстрактний характер і формують основні функційні стилі – науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, ораторський, художній, розмовний та ін.

Тексти, що належать до різних стилів, відрізняються мовними засобами на всіх рівнях [8, с.59-60]. У тексті можуть бути використані мовні засоби різних стилів. Не кожний текст володіє набором найхарактерніших стильових ознак. Але стиль є тільки там, де є текст, оскільки текст є організованою послідовністю, системою свідомо відібраних елементів. З'ясування функцій мовних одиниць у тексті передбачає його аналіз, а це, своєю чергою – засіб пізнання закономірностей функціонування мовних елементів у різних стилях. Для аналізу тексту важливими є ще й такі поняття, як засоби зв'язку в тексті (лексичні повтори, синоніми, займенники, службові слова), актуальне членування на тему і рему, способи розміщення речень.

У вітчизняному мовознавстві поняття тексту традиційно співвідноситься з вивченням стилів. Поняття стилю є основним у стилістиці й вихідним для багатьох інших стилістичних понять. Останнім часом помітнішою стає тенденція до визначення стилю як явища багатомірного, своєрідного не лише за результатами, а й за функціями взаємозв'язку мовних ресурсів, їх об'єднання в цілісних структурах різних жанрів.

Оскільки стиль розглядається як спосіб функціонування мовних явищ, Т. Донченко, В. Мельничайко, Л. Паламар, Л. Скуратівський, Г. Шелехова та інші частіше вживають термін «стиль мовлення», що й відбито в шкільних програмах. Поняття стилю в шкільному трактуванні поєднує в собі «стиль мови» (ресурси) і «стиль мовлення» (функціонування мовних засобів). Ми розмежовуємо ці поняття, щоб учитель кваліфіковано підходив до розуміння цих понять і в той же час бачив у опрацюванні стилів мовлення на текстовій основі єдиний шлях для засвоєння стилістичного багатства мовних ресурсів [14].

Стилі мовлення – це стилістично позначені різновиди стилю літературної мови. Поняття «стиль мовлення» включає відбір і комбінування мовленнєвого матеріалу в межах тексту, характер організації цього матеріалу, зумовлений особливостями жанру, видом комунікації та метою спілкування. Кожен стиль мовлення мусить володіти відповідним набором граматичних засобів, що можуть перетинатися або не перетинатися між собою й оцінюватися під кутом зору правильності/неправильності їхньої важливості в певній комунікативній ситуації (тобто – функційному стилі мовлення).

У нашому розумінні функційний стиль – ключова категорія стилістики мовлення. На думку Ф. Бацевича, функційні стилі виникли на екстралінгвальній основі, тісно пов'язані зі змістом, метою і завданнями висловлювання, відрізняються між собою інтралінгвістичними ознаками: принципами відбору мовних засобів і способами формування їх у систему. Форми

спілкування разом з екстралінгвістичними чинниками, які його супроводжують, є основою функційних стилів [2]. Ці чинники виявляються у визначенні функційного стилю як своєрідного характеру мовлення того або іншого його соціального різновиду, що відповідає певній сфері суспільної діяльності й співвідносній з нею формі свідомості.

Головною умовою існування функційного стилю є мовленнєва системність. Кожен функційний стиль – це система, що виявляє прагнення до замкнутості й характеризується певним набором постійних ознак.

Мовленнєва системність функційного стилю виявляється в тому, що відбір мовних засобів зумовлюється провідними стильовими ознаками, які у свою чергу залежать від сфери й завдань спілкування, а тому до оцінки мовних явищ треба підходити з чітко визначених функційних позицій, тобто спираючись на функційну (стилістичну) норму.

Стилістична норма, на нашу думку, є сукупність правил, що визначають семантичні, функційні можливості та емоційно-оцінну доцільність використання мовних одиниць у тому чи іншому стилі [13, с.317]. Стилістична норма визначає стильову норму, установлює її межі, тому її інколи називають внутрішньою нормою. У зіставленні із загальномовною і літературною нормами внутрішня норма є значно вужчою, вона обмежена рамками стилю, усної або писемної форми спілкування, специфікою жанрового різновиду в межах стилю тощо. Зрозуміло, що навіть у неоднакових за стилістичними настановами контекстах уживаються всі частини мови і вибір їх зумовлюється логіко-стилістичними ситуаціями мовлення. Тому частини мови, перебуваючи в певному взаємозв'язку, виконують насамперед комунікативну функцію. Однак із погляду виражально-зображувальних можливостей вони не байдужі й до стилістичного спрямування тексту, адже кожна з них стилістично осмислена.

Вивчення стилів передбачено шкільною програмою з української мови в 5-9 класах. Опрацювання функційних стилів здійснюється через з'ясування функцій кожного стилю, добір і аналіз текстів із визначенням найхарактерніших мовних засобів стилю. Оскільки стиль розглядається як спосіб функціонування мовних явищ, то в шкільній практиці вживають термін «стиль мовлення». Поділ стилів мовлення залежить від основних функцій мови – впливу, повідомлення і діяння, спілкування. Наприклад, функція публіцистичного стилю виражається в діянні, впливі, наукового – у повідомленні, розмовного – у спілкуванні. Отже, стиль мовлення – це характерна сукупність мовних одиниць, що свідомо використовується мовцем у конкретній ситуації спілкування і реалізується у формі висловлювання (в тексті).

Для нашого дослідження важливо виявити арсенал морфологічних засобів, здатних до

творення певних стилістичних ефектів відповідно до мети й призначення мовлення, при цьому враховуємо, що кожен зі стилів виступає в певній соціально значущій сфері й характеризується мовними універсаліями. Основну частину мовного матеріалу в будь-якому стилі становлять загальномовні, міжстильові засоби. Узаємодіючи між собою, стилі мовлення утворюють динамічні системи. Загальномовні або нейтральні мовні засоби у функційному стилі протиставляються стилістично забарвленим. Усі стилістично позначені засоби виділяються і сприймаються на тлі стилістично нейтральних мовних засобів, не пов'язаних зі специфічними сферами застосування мови. Стилістично забарвлені мовні одиниці (оцінні, образно-експресивні, емоційні) стали типовими не для всіх стилів, а лише чи переважно для окремого стилю.

М. Львов [9] та автори лінгводидактичного словника [16] переконливо доводять, що використання частин мови є стилерозрізнявальною ознакою: певні стилі характеризуються вищою частотністю одних частин мови і низькою частотністю інших. Така нерівномірність, а часом і диспропорція використання частин мови у різних стилях сучасної української мови складає норму стилів і входить у систему їхніх мовних засобів.

П. Дудик, Л. Мацько підкреслюють, що стилістичні можливості морфологічних одиниць знаходять свій вияв у варіантних граматичних формах, категоріях, значеннях повнозначних змінюваних слів, обмежено й своєрідно також і в незмінюваних повнозначних словах [5; 10].

Отже, обсяг стилістичних ресурсів морфології визначається варіюванням, граматичною синонімією, категоріальними значеннями та способами організації частин мови в текстах певних стилів.

Стилістичні функції морфологічних одиниць розкриваються в конкретному мовному матеріалі через синонімію варіантних форм, що дає можливість урізноманітнювати морфологічну організацію тексту. Констатуємо, що граматичні синоніми (морфеми, словоформи, словосполучення, речення) збігаються в основному своєму значенні, але зберігають відмінності в смислових відтінках і стилістичному забарвленні та визначаються на основі предметно-понятійної співвіднесеності слів-синонімів. У текстах різних стилів, окрім комунікативної функції, вони виконують ще й додаткову, стилістичну функцію, оскільки служать виражальними засобами мови. Акцентуємо увагу на розрізненні морфологічних синонімів, стилістичне забарвлення яких виявляється в текстах різних стилів (*касир* – *касирка* – *касирша*; *червона* – *червоная*). Умінню розрізняти морфологічні синоніми сприятиме вивчення частин мови на функційно-стилістичних засадах та глибокі знання лексичних

значень, граматичних ознак і способів словотвору.

Особливу семантику, що впливає на структурну й естетичну організацію мовлення, має синонімічний мовний контраст, який базується на свідомому протиставленні та зіставленні. Давно помічено, що предмети, явища, ознаки, дії сприймаються виразніше, чіткіше, якщо вони контрастують з іншими предметами, явищами, ознаками, діями (станами). Відповідно й висловлена про такі реалії думка сприймається краще, виразніше. Ця обставина зумовила використання контрастуючих мовних одиниць зі спеціальною лінгвістичною метою.

У шкільному навчанні вмінню розрізняти частиномовні варіантні форми, морфологічні синоніми, емоційно-експресивні елементи сприятиме систематичне вивчення морфології на функційно-стилістичних засадах.

Засвоєння лінгвістичної природи стилістичних засобів морфології дозволяє визначити сферу використання частиномовного матеріалу. У шкільному навчанні в процесі розкриття особливих ознак кожного функційного стилю враховуємо, що функції повнозначних частин мови (зображальна, експресивна, описова, перелічувальна, символічна, характеристична, називна, динамічна, оцінна, уточнювальна) входять до ширшої системи функцій мови (комунікативної, мисленнєвої, гносеологічної, емоційної, експресивної тощо) та мовлення (інформативної, прагматичної, емоційної, дійсничної, експресивної, контактної, породження і сприймання висловлювання та ін.) й у своєму прояві залежать від цієї системи.

Уважаємо, що вивчення морфології у функційно-стилістичному аспекті повинно передбачити врахування змістових граматичних зв'язків між мовними явищами, розгляд граматичних категорій у єдності форми, значення і функцій.

Отже, у практиці навчання морфології української мови в основній школі найбільш важливим є багатоаспектне її засвоєння. Саме такий підхід до дослідження морфологічних явищ дозволить розглядати їх комплексно в єдності форми (структури), значення (семантики) і функції – побачити структурованість, внутрішню організованість, семантичний простір мовних одиниць, особливості їх функціонування в текстах різних стилів з метою розв'язання мовцем комунікативно-мовленнєвих завдань. Посилення уваги до функційно-стилістичного аспекту в навчанні морфології мови забезпечить урізноманітнення змісту й технології навчання української мови в основній школі і в кінцевому результаті виховання мовної особистості учнів з високим рівнем комунікативної компетентності.

Функційно-стилістичний аспект таким чином, спрямований на визначення особливостей функціонування морфологічних одиниць у текстах різних стилів, їх доцільність і значущість у

мовленні, а також у виявленні відмінностей у їх функціонуванні в різних комунікативних умовах, а отже, забезпечує якісне формування комунікативної компетентності мовної особистості учнів основної школи.

Розгляд основних понять пропонованої статті дозволяє визначити лінгвістичний аспект змісту роботи з повнозначними частинами мови на засадах функційно-стилістичного підходу й теоретично обґрунтувати важливість і необхідність розроблення методики їх вивчення з позицій функціонування в текстах різних стилів і типів мовлення.

Література

1. Абрамов Б. А. О функциях, изофункциях, функциональном подходе и функциональной грамматике // Проблемы функциональной грамматики / Б. А. Абрамов. Москва : Наука, 1985. С.77–87.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Бондарко А. В. Функциональная грамматика / А. В. Бондарко. Ленинград : Наука, 1984. 136 с.
4. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
5. Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. / П. С. Дудик. Київ : Академія, 2005. 386 с.
6. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови / А. П. Загнітко. Київ : НМКВО, 1990. 77 с.
7. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / А. П. Коваль. Київ : Вища школа, 1994. 350 с.
8. Кожина М. Н. О функциональных семантико-стилистических категориях текста / М. Н. Кожина // Филологические науки. 1987. №2. С.35–41.
9. Львов М. Р. Словарь-справочник по методике русского языка / М. Р. Львов. Москва : Рост. Скрин, 1997. 276 с.
10. Мацько Л. І. Стилістика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
11. Мельничайко В. Я. Робота з граматичними синонімами на уроках української мови в 4–8 класах / В. Я. Мельничайко. Київ : Рад. школа, 1975. 144 с.
12. Методика вивчення української мови в школі : посібник для вчителів / О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк та ін. Київ : Рад. школа, 1987. 246 с.
13. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
14. Пентилюк М. І. Робота зі стилістики в 4–6 класах : посібник для вчителів / М. І. Пентилюк. Київ : Рад. школа, 1984. 136 с.
15. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики / О. О. Селіванова. Київ : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.
16. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
17. Философия : Энциклопедический словарь / А. И. Абрамов, С. С. Аверинцев и др. Москва : Гардарини, 2004. 1072 с.

REFERENCES

У статті порушено проблему навчання морфології в основній школі на функційно-стилістичних засадах. З'ясовано сутність функційно-стилістичного аспекту, визначено його теоретичні основи: поняття функції мовних одиниць, їх уживання в стилістично диференційованих текстах.

На матеріалі шкільного курсу морфології акцентовано на основних поняттях шкільної стилістики : функційний аспект мови, функційна граматики, функційний стиль та тісно пов'язані з ними текстові зв'язки, семантико-синтаксичні відношення.

Аналіз стилів мовлення спирається на загальні ознаки тексту та функції мовних одиниць у ньому. Особливу увагу звернено на практичний аспект функціонування морфологічних одиниць, що забезпечує формування в учнів комунікативної компетентності.

Key words: *функційно-стилістична спрямованість, функційно-стилістичні засади, функціонування мовних одиниць, стиль мовлення, стилістичні засоби морфології, стилістично забарвлені мовні одиниці.*